

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

формальні «відступи від зобов'язань». Справжня перемога права відбудеться не тоді, коли ми засудимо останнього виконавця, а тоді, коли міжнародна правова архітектура зміниться настільки, що жодна держава не зможе назвати знищення цивільного населення «необхідністю критичної ситуації». Ми маємо право на повноцінне життя, і хоча зараз воно пошматоване війною, наше завдання - перетворити цей досвід на нову броню для людства, де право на гідність буде захищене не лише папером, а й невідворотністю дії.

Чи з'явиться в нас знову відчуття «цілого» життя? Це залежить від того, чи зможемо ми конвертувати нашу фантомну гідність у реальні правові вироки та нову систему колективної безпеки. Ми маємо право на все, що гарантує цивілізований світ, і війна це не скасування цього права, а найважчий іспит на його справжність. Ми проходимо цей іспит щодня, доводячи, що людина залишається людиною навіть тоді, коли світло навколо гасне, а правові акти здаються лише відлунням минулого спокійного життя.

Дяченко М. Ю.

Державний університет
«Житомирська політехніка»
p15_dmyu@student.ztu.edu.ua
м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ РЕФЕРЕНДУМІ?

Питання щодо участі у місцевому референдумі здається простим лише на перший погляд. Насправді ж відповідь на нього є невтішною, оскільки на сьогодні в Україні утворилася серйозна правова колізія.

Право на участь у місцевому референдумі закріплено в Конституції України статтями 69, 70, 138, 143, зокрема, стаття 38 проголошує, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, на всеукраїнських та місцевих референдумах. Також місцевий референдум закріплений як форма прийняття територіальною громадою рішень у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Однак, незважаючи на існування конституційних гарантій, реалізувати на практиці це право неможливо через відсутність профільного закону, який би закріпив процедуру проведення місцевого референдуму.

До 2012 року такий механізм права існував. Він був закріплений у Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 року. Цей нормативно-правовий акт визначав предмет місцевого референдуму, порядок його ініціювання та проведення, а також юридичну силу прийнятих рішень. Зокрема, ініціювати місцевий референдум могла місцева рада самостійно або на вимогу не менше як однієї десятої частини громадян, які постійно проживають на відповідній території. Закон також передбачав утворення ініціативних груп, проведення збору підписів, реєстрацію цих груп головою місцевої ради та утворення комісій з референдуму на рівнях областей, районів, міст та окремих дільниць. Рішення, прийняті за підсумками місцевого референдуму, мали вищу юридичну силу порівняно з актами місцевих рад і могли бути скасовані лише шляхом проведення нового референдуму.

Однак такий закон мав значні недоліки, оскільки предмет референдуму не був чітко визначеним, що призводило до зловживань і маніпуляцій. У низці випадків на місцеві референдуми виносили питання, які виходили за межі компетенції органів місцевого самоврядування та могли загрожувати суверенітету й територіальній цілісності держави. Прикладом таких референдумів поза межами закону є незаконні ініціативи щодо використання російської мови поряд із державною: 1994 року така ініціатива була в Донецькій області, 2002-го – в Харкові, трохи пізніше, 2006-го, – в АР Крим. Ще у 1991 році в Закарпатській області відбувся референдум щодо надання області автономного статусу у складі України.

Попри окремі порушення, із 178 місцевих референдумів, що було проведено у період з 1991 по 2012 рік, більшість стосувалася правомірних питань: адміністративно-територіального устрою, благоустрою, земельних відносин, зміни базового рівня місцевого самоврядування, найменування населених пунктів, а також дострокового припинення повноважень голів органів місцевого самоврядування. Показовим є й рівень громадянської активності: лише 3,5% референдумів були визнані такими, що не відбулися, через низьку явку. Це свідчить про стабільно високий інтерес громадян до участі у вирішенні питань місцевого значення.

Тобто позитивних прикладів проведення місцевого референдуму набагато більше, тому знищувати цей інститут було не досить вдалим рішенням, оскільки він є інструментом прямої демократії, найбільше показує реальне волевиявлення народу і зміцнює легітимність рішень органів місцевого самоврядування. Однак в умовах воєнного стану існують суттєві ризики використання цього інституту як інструменту маніпулятивного впливу з боку Російської Федерації.

Починаючи з 2014 року в Україна реалізує масштабну реформу децентралізації, одним із ключових елементів якої є впровадження ефективних механізмів участі громадян у прийнятті управлінських рішень на місцевому рівні. У цьому контексті запровадження місцевих референдумів набуває особливого значення як інструмент реалізації принципу народовладдя.

Тому з 2015 року було багато спроб нормативно врегулювати процедуру проведення місцевих референдумів. Однією з найбільш опрацьованих вважають законопроект № 5512 «Про місцевий референдум», який у лютому 2022 року отримав схвальну оцінку Венеційської комісії та ОБСЄ. Експерти відзначили широку громадську дискусію на етапі підготовки відбулося 96 регіональних консультацій. Незважаючи на це законопроект досі не ухвалений Верховною Радою України.

Таким чином, склалася парадоксальна ситуація, тому що громадяни України мають конституційне право на участь в референдумі, однак реалізувати його фактично не можливо, через відсутність відповідного закону, який би закріпив механізм проведення референдуму.

Прийняття спеціального закону про місцевий референдум є нагальною потребою сучасного етапу розвитку української державності. Без належного правового регулювання цього інституту неможливо повноцінно реалізувати конституційний принцип народовладдя. Однак, при розробці цього законопроекту потрібно чітко визначити предмет референдуму щоб в подальшому уникнути зловживань цим інститутом. Також потрібно врахувати міжнародний досвід, так і вітчизняну практику проведення референдумів періоду 1991–2012 років.

Місцевий референдум має стати механізмом забезпечення не лише участі громадян у прийнятті важливих рішень, а й формування довіри до влади, підвищення прозорості діяльності органів місцевого самоврядування.

Зелінська Д.О.

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

dianazelinska5@gmail.com

м. Вінниця

ЧИ МАЮ Я ПРАВО МОВЧАТИ, КОЛИ БАЧУ НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Мовчати чи втручатися? Це важливе питання, яке виникало хоча б раз у житті у кожного з нас. Дехто щоразу шукає на нього відповідь, а в когось вона вже чітко сформована. На мою думку, запропонована тема не є однозначною, саме тому я спробую розглянути цю проблему з різних точок зору та визначити, яка позиція є найбільш обґрунтованою.

Згадана проблема межує з етичними переконаннями та її юридичним закріпленням у законодавстві. Вважаю, що мораль і етика становлять підґрунтя, яке формує основу подальшого життєвого шляху та дій кожної особистості, тому розпочну саме з цього аспекту.

Протягом життя кожен із нас хоча б раз ставав свідком несправедливості в тій чи іншій ситуації. Прикладом може слугувати принизливе ставлення або булінг щодо одного з учнів у класі, що часто залишає гіркий слід у пам'яті. Чому так відбувається? Навіщо людину ображають? Це цілком логічні питання, які природно виникати у того, хто спостерігає подібні дії. Проте дехто, навпаки, приєднується до образ. Саме тут і проявляється моральна та етична складова особистості. Вона залежить від виховання та переконань і визначає, чи буде людина протистояти несправедливості, стане її джерелом або ж залишиться осторонь. Часто обирають останній варіант, вважаючи його найбільш безпечним. Як на мене, така поведінка є рівноцінною участі у кривді. Її навіть можна розглядати як своєрідну співучасть. Наслідком подібних дій стають докори сумління, внутрішній конфлікт, відчуття провини та, можливо, осуд з боку суспільства.

Далі варто звернутися до законодавчого аспекту цього питання. На мій погляд, саме норми права є важливим регулятором суспільних відносин. У статті 63 Конституції України зазначено: «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів...». Вона гарантує, що людина, яка відмовилася давати свідчення чи пояснення щодо себе чи рідних, не нестиме відповідальності. Щодо наведеного прикладу, у Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за булінг, у тому числі за дії співучасників. Про це прямо говорить стаття 173-4 КУпАП. У ній зазначено, що цькування тягне за собою накладення штрафу на особу, яка вчинила правопорушення, або на батьків чи осіб, які їх замінюють, якщо діяння вчинено малолітньою чи неповнолітньою особою. Також можуть застосовуватися громадські роботи. У цьому випадку спостерігається чітке законодавче закріплення покарання, що може охоплювати пасивну участь або свідоме потурання правопорушенню, як у наведеній ситуації.

Існують й інші норми права. Зокрема, Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за окремі випадки бездіяльності, які можна віднести до мовчання в умовах кривдних дій. Наприклад, ст. 396 КК України встановлює

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

відповідальність за приховування тяжкого злочину. Крім того, ст. 136 КК України передбачає покарання за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Таким чином, з юридичної точки зору особа має право мовчати, навіть коли стала свідком несправедливих дій, особливо якщо свідчення можуть зашкодити їй або її близьким. Водночас важливо розуміти, що у деяких випадках мовчання може бути розцінене як співучасть або навіть приховування злочину. Це підтверджує наведений мною приклад.

Сьогодні Україна живе в умовах воєнного часу. Війна породжує нові труднощі та значно загострює проблеми, що вже існують у суспільстві. У таких умовах питання байдужості набуває особливої гостроти, адже мовчання може призвести до значно серйозніших наслідків, ніж у мирний час. Приховування злочину, замовчування небезпеки, відмова допомогти людині у небезпечній ситуації – це дії, що можуть спричинити ризик для життя громадян та безпеки держави. Проте навіть під час воєнної агресії основні конституційні права людини залишаються незмінними. Зокрема, згадане право не надавати свідчення проти себе та своїх рідних зберігає свою чинність, що свідчить про пріоритет захисту особистості навіть за надзвичайних обставин.

Підсумовуючи, слід сказати, що не кожне мовчання є правопорушенням, проте в окремих ситуаціях воно прямо порушує закон. Щоправда, на моє переконання, воно часто суперечить принципам моралі, людяності та може породжувати безкарність. Отже, право мовчати є законною формою захисту та збереження особистої безпеки, але не є способом уникнення моральної, а інколи й юридичної відповідальності.

Ішук А.О.

Навчально-науковий інститут права та
правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
isukandrij@gmail.com

м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ГІДНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ?

Право на гідність є основоположною цінністю будь-якої спільноти, яка визначає ставлення до індивіда як до самоцінної особистості, незалежно від її соціального статусу, економічного становища чи політичних переконань. У мирний час це право видається самозрозумілим та захищеним. Проте під час війни його дієвість та можливість реалізації піддаються серйозним випробуванням. Коли лунає сигнал тривоги і люди змушені шукати притулок, коли життя може обірватися в будь-який момент через вибухи чи обстріли, питання збереження гідності стає не просто складним, а часто й абстрактним. Чи можливо зберегти людяність, відстоювати власні права та принципи в умовах пануючого хаосу, страху та руйнувань?

Війна, по суті, випробує не лише людську витривалість, а й здатність держави забезпечувати права своїх громадян, водночас трансформуючи суспільні та психологічні механізми. Аналізуючи нинішні події в Україні, можна констатувати те, що право на гідність, попри його юридичне закріплення у